

יסתובבו סביבו כגוזלים רכים ויצמאו לניגון עתיק מימי בחרותו של סבא. ואז ינגן להם הוא את אותו ניגון ששמע עתה מפיו של מלאך. ניגונן יפה משמי התכלת הזוהרים. מהרקיע הגבוה ביותר שבמרומים. שם גבוה. גבוה. אל מול לחורשת העצים... הספר נפל על כריכתו דפיו כמעט ונקרעו, יד מאורכת אחזה בו הרימה אותו אל מול פני האוחז ומיד נזרק בחזרה אל מקומו. - נפתלי. אין כל טעם לחפש כמדומני שלא נמצא את אותו ספר מוסר.

- ראיתיו נשמת ממעילו.
- ראה מר בבירור ספר מוסר נשמת ממעילו.
- ספר נשמת ממעילו אפשר שהיה מוסר.
- ספר מוסר לא נשמת ממעילו היה זה דמיון גרידא. נחזור לישיבה.
נפתלי לא הבין הוא לא ביקש להבין. ר' ישראל הבין הכל הוא לא רצה שיבינו. דמעות קטנטנות נראתה בריסי עיניו - עדיין מוקדם מדי - לחש לה ר' ישראל המלאך ...

*

ידית הדלת נלחצה והדלת נפתחה. החדר נראה כהרגלו. ר' ישראל לא הפנה מבטו לשום צד. הוא פסע היישר לעבר הקמטר ופתחו הביט בו וסגרו. ניגש ישירות אל מיטתו של לייבק'ה הסיט את השמיכה ולא ראה מאומה. מישש והרים את הכר הביט פה ושם הרים את המזרון ו-ה-ת-ע-ל-ל-ף....

משפקח את עיניו מצא את עצמו על רצפת החדר. ניסה לקום הרים רגלו האחת ברם היא רעדה כולה. נאחז בשולחן. רגעים ספורים בלבד עמד וחש שהוא מתמוטט. מיהר גרר כיסא והתיישב עליו. נזהר הוא שלא להתיישב על מיטתו הבחורים שמא יש למאן דהו קפידא על כך. ולייבק'ה בוודאי יקפיד באם ישב ובמיוחד עתה יקפיד...

הקיש באצבעו על השולחן שוב ושוב. ובוזיות עיניו נראו הדמעות. באו הם בתחילה כדמעות ולאחר מכן בזרם שוטף. הוציא מטפחתו מכיסו ברם כולה נתרטבה. ודמעותיו החלו

זולגות על השולחן. ומשהקיש באצבעו פעם נוספת חש בלחלוחית הדמעות. דימה שלא יפסקו לעולם.

שוב נלחצה ידית הדלת ומרדכי זלמן נכנס לחדר. ומראה את ר' ישראל בחדרו יושב ובוכה לא מצא מילים בפיו. מה לר' ישראל בחדרו ? פניו כחושות וחיוורון מוות מכסה אותו. אפשר לא חש בטוב ?

ניגש בסמוך לר' ישראל ועוד בטרם סיפק בידו לפתוח פיו. הרגיש בידו הרועדת של ר' ישראל שהונחה על כתיפו. ואז שמע את קולו של ר' ישראל מרטט וחלוש.

- אפשר יכריז מר. על שיחה בבית המדרש בעוד כשעה.

ישנם דברים רבים שעלי לשוחח. יעשה מר כדברי ?

- הן - השיבו מרדכי זלמן.

- אפשר יוכל מר לסייע לי להגיע לביתי. כואבות רגלי עד

מאוד. כנראה זקנתי. מזדקנים וצועדים אלי קבר.

- רבי! ברצון רב אסייע לו.

מעולם לא ביקש ר' ישראל טובה מאיש. לסייע לאחרים

היה נחפז עד כלות כוחותיו. מתנשף ומזיע. ומה יום מיומיים?...

זמנים יגידו ...

*

שיחה שלא מדרך השיגרה טעם מיוחד יש בה. בעיצמו של יום רגיל מפסיקים ללמוד ומקשיבים לקולו של ר' ישראל. אין זו שיחה ככל השיחות מן הסתם דברים חשובים יאמר היום אלא שעל הבחורים להתאזר בסבלנות עד, עד שיגיע פתרון חידה זו.

הבחורים כבר התגודדו מסביב למקומו של ר' ישראל. מקומו היה עדיין ריק. החשובים מבין הבחורים תפסו את מקומם בסמוך לר' ישראל. והחשובים יותר בקצה בית המדרש מקום ששם יכול אתה להכות "על חטא" אגב הליכה מכתל אחד למישנהו.

נשמעה דפיקה על הבימה והושלך הס. זימזום הזבובים נשמע בחלל וקולות גרירת סטנדר הוא כסא. ר' ישראל היה

חיזור מאוד וניכר הי'ה שחלוש הוא. פתח פיו ברם המילים סרבו
לצאת מגרונו. התאמץ וקול שקט וחלוש נשמע בחלל האולם.

- - - א-ח-ד מ-ב-נ-י ח-ב-ו-ר-ה ש-מ-ת. ש-מ-ת. -
זעקה מחרידה נשמעה פתאום - תדאג כל החבורה כ-ו-ל-ה.
מוות רוחני גרוע הוא ממוות גשמי. גוויעה גשמית נפטר מעולם
זה הוא הפרוודור ונכנס לטרקלין הוא העולם הבא. גוויעת הרוח
- נאנח בכבדות ונשם עמוקות - לא זה העולם...ל... העולם
ה-ב-א. רחמנא ליצלן. חברינו לייבקה גווע מאתנו הלך ולא שב.
גוויעה רוחנית גווע.

על הסטנדר נשרו מספר דמעות וקול יבבה נשמעה.
 - - - הילד איננו ואני אנא אני בא. בת קול משמים מצווחת הלא
 אמרתי לכם אל תחטאו בילד וגם הנה דמו נדרש. הדם הוא הנפש
 אשמה שלנו של כולנו - וגעה בבכי'ה ממושכת.

בכיות איומות נשמעו בחלל בית המדרש. זעקות מחרידות. חבטות בסטנדרים. דמעות רבות. לבבות מלאי שבר יגון ומכאוב. תפילות לחש. קטעי וידוי והרבה חזרות בתשובה. מפה צעקה נוראה. ומשם צריחה חדה.

- הלא ראיתי בצרת נפשו בהתחננו אלי - צרח מרדכי זלמן בבכי מר.

- אוי מה הי'ה לנו - זעק עזרא הקלצקאי.

- היום פה ומחר בקבר הרוחניות - זעק קול בסמוך לארון הספרים.

- ההבדל חוט השערה. אוי. אבא שבשמים - יבב אלחנן הקלמאי.

- - - ר' יוחנן שימש שמונים שנה בכהונה ולא עלה מחשבת פסול בליבו. צאו וחשבו שמונים שנה ללא מחשבת פסול. שהרי אם היתה עולה על דעתו מחשבת פסול לא הי'ה מוציא שנתו שהרי נכנס הוא בכל יום הכיפורים לבית קדשי הקדשים ויוצא ללא פגע. ולאחר שמונים שנה של כהן גדול שמיזיניים שינה, נהפך להיות צדוקי. מבהיל על הרעיון. לייבקה, לא נתרחק בבת אחת אט אט עזבנו. אפשר משום שלא קרבנוהו וקול דמי אחינו

זוועק אלינו. נשמתו לא תמחול ותסלח לנו לעולמי עד. האשמה היא למעשה רק בי. ה'ה' עלי להבחין בו שנשתנה, כבר שוחח הוא עמי על כך. ואני ... ואני ... לא הצלתיהו האשמה רק בי בי רק בי ...

קרע קריעה במעילו וגילה את לבו של ר' ישראל המלאך.
ניסה לעצור בעד זרם הדמעות שפרץ מעיניו ולא יכל. נראו
הדמעות כשני נחלים השוטפים עולם ומלואו בזרם מימיהם.
חש לפתע בלאות ומשניסה להתיישב כרס תחתיו ויתעלף וגופו
צנח לתוך שלולית הדמעות ...

מעין עולם הבא

.11

הגשם שירד על העיירה ניקה את הרחובות, ציחצח את גגות הבתים. ומרק את זוגיות החלונות. צבר ערימות עלים ונירות ישנים. בדלי סיגריות ושברי צעצועי ילדים. הוזהמא שדבקה במדרכה לא נראתה עוד, עתה הוצרכו מנקי הרחובות לגורפם לביב השופכין. עלתה העיירה מן הרחצה לכבוד שבת קודש.

ומשפסק הגשם נפתחו החלונות לרווחה וזרם אויר קריר ורענן פרץ לבתים. הוילונות שהופשלו חזרו בחזרה למקומן. במרפסות הבתים נראו נשים גורפות את מי הגשם למרזבים שקילחו מים לבלי הפסק. הכביסה שוב נתלתה. ועוברי דרך יצאו מתחת למסתורי הבתים.

שוב נראו בדרכים עגלות האיכרים. בחלקם עמוסות תבואה ובחלקם משאר פרי האדמה. האילנות זקפו ראשיהן ביוהרא והביטו לעננה שחלפה בחופזה מעליהן. העשבים עדיין היו רטובים וטיפות הגשם נחו להן עליהם. ציפורים רטובות שירבבו מקורן אל תוך נוצותיהן וציצו ציוץ דקיק.

ילדונים שיכשכו רגליהם בשלוליות המים, והתזו רסיסי מים מזהמים לכל עבר. ומשהגיעו אימותיהם ספגו הם את מנת חלקם. עץ דובדבן הביט מטה על פירותיו שנשרו בעקבות גשם

אכזרי זה, ברם לילדים היו ידיים עמוסות נושאות פרי חמצמן אדמדם...

בישיבה לא נבדל יום זה משאר ימים. אמנם על בחורי הישיבה להחפזו הן יום שישי היום. עליהם להתרחץ. לכבס בגדיהם, למרוח סם גילוח על פניהם ולהסיר את זיפי הזקן "החולוניים". לפשוט את נשמת החול ולהבישה מעטה "שבתי". בגדים בין כה אין להחליף. אפשר למרדכי ולמן יש. אלא שמרדכי זלמן יחיד הוא בין בני הישיבה.

בעלי מלאכה יהודיים הפסיקו מלאכתם קודם חצות. התרחצו התלבשו ויצאו לבית הכנסת. חלקם לאמירת "שיר השירים" וחלקם לאמירת שנים מקרא ואחד תרגום. אחרים נייערו גופם מימות החולין שדבקו בם והכינו גרונם לתפילת "לכו נרננה". החמה עמדה בסמוך למערב הביטה חליפות בבני הישיבה ובבעלי המלאכה היהודיים. המכינים עצמם לקראת בואה של המלכה. הצד השווה שביניהם שבני אברהם יצחק ויעקב הם. שלחה היא מבט אחרון לעבר הישיבה. ובמרום נראה הכוכב הראשון.

עשיות הנפט דלקו בנשמה יתירה. פרוכת ארון הקודש היתה צחורה ונקיה. ר' ישראל שוחח עם ראש הישיבה נדברו הם ביניהם "מי ומי ההולכים". בני הישיבה ידעו היטב מה פרושן של מילים אלו. בכל שבת קודש לאחר התפילה מזמינים היו ראש הישיבה ור' ישראל בחורים לסעוד על שולחנם. מטרתם היתה להבהיר לבני הישיבה כיצד נראת שבת בביתו של "בן תורה". שהרי בכל ימות החול ובשאר שבתות השנה סעדו הבחורים על שולחנם של בעלי אומנויות כשרים וטהורים. אלא שבן תורה קשה לו לסעוד על שולחנם. אורח חיים שונה "קמעה" יש לו לבן תורה החל מברכת שלום בכניסתו לבית, וכלה בברכת השלום ביציאתו.

משנסתיימה תפילת ערבית ניגשו בחורי הישיבה אל ראש הישיבה לברכו ב, "שבת שלום" ומשקרב אליו מרדכי זלמן רמו לו שהוא הסועד בשבת זו על שולחנו. זמן רב נשתוקק מרדכי זלמן לראות את ראש הישיבה בסעודת שבת. בחברת בני משפחתו. כאב

אוהב. ולא כראש ישיבה לתלמידיו. ברם מספר בני הישיבה גדול הוא. והמבוגרים זכותם ראשונה. עתה הגיע תורו שכן המתין והתבגר בנתיים...

גרשון עמד בפתח בית המדרש והמתין לבואו של ראש הישיבה לאחר צפי'ה ממושכת. וכיסופים. שוב הוזמן לשבת אצל ראש הישיבה.

גרשון שטוצ'ינר הי' בחור תוסס ועירני. בעל פנים עגולות ובמרכזם חוטם בשרני אדמדם. נמשים פזורים היו על פניו. בעל כרס מטופחת. ידיים רחבות וכבדות ו"מצח גבוה" (המכונה בלשון שיפעי השער "קרחת") שיניו צהבהבות היו ממציאותיו התדירות בסיגריות, בחזותו דמה הוא יותר לאכר כפרי מגושם מאשר לבן ישיבה.

בעבר ישב בכותל ה"מזרח" ובשיחות ר' ישראל בקצה בית המדרש. ומשנפטרו עליו הוריו נתקף ב"מרה שחורה" ודיכאון. חברי חדרו ידעו לספר שבשנתו משמיע הוא זעקות מחרידות ומבעיות פעמים דף גמרא מבלי שיחסיר בה קוצו של יו"ד. ופעמים ספרי "ראשונים" ו"אחרונים" על המסכתות שלמד בעבר. הבחורים שלמדו עמו באותו "וועד" הספיקו כבר להקים משפחות שלמות וענפות. ואילו הוא עצמו סרב להנשא. פעמים אין ספור הפצירו בו ודיברו על לבו. הגיע עד ביתה של המעומדת המתין שם שעה קלה ושב על עקבותיו כלעומת שהלך. השערות שבראשו הלבנו ונשרו. עתה קשה פי כמה למצוא מעומדת... קשה מאוד...

הירח הביט בהנאה בראש הישיבה ובשני תלמידיו שהלכו בסמוך אליו ושחחו בדברי תורה. אי מי הביט מחלוננו על השלושה השמיע פיהוק לאה ויגע והגיף את התריס. מבית אחר נשמעו זמירות השבת. מדי פעם נעצרו ופסעו שוב בצעדים איטיים.

*

אורם הרפה של הנרות הוסיף הרבה לחמימותה של השבת. חמימות מעין זו חשים אך ורק בבית בסמוך לאמא. שבת היא מעין עולם הבא, ושבת בבית ראש הישיבה היא מעין שבת בבית.

מרדכי זלמן כמעט ושכח את פני'ה של אמא. אולם משהביט בנרות השבת נחרט דיוק פני'ה במוחו ביתר בהירות. היטב חרה לו על זיכרון זה עוד רגע ועלול הוא לחוש בלחלוחית של דמעה - רק לא זאת - מילמל - והפנה מבטו מפמוטי הפליו שעליהם הנרות. כאן נפגש מבטו באי מי ומיד החזיר פניו לכיוון הפמוטים, - עדיף כך - הרהר - מוטב אילו ישבנו בסדר שונה במקצת. מן הסתם סדר שונה הינו דבר בלתי אפשרי - ואכן מחשבתו לא היטעתהו. הי'ה זה דבר בלתי אפשרי לחלוטין.

ראש הישיבה פסע לאורכו ולרחבו של החדר כשהוא מפזם "שלום עליכם". גרשון שטוצ'ינר פיזם אף הוא. ברם מרדכי לא יכל משום מה. התחיל לתת קולו בשיר והשתנק. הדבולל שעמד בגרונו כמעט שחנקו.

ומשנטלו ידיהם הסבו לשולחן. הרבנית נחפזה למטבח להביא את הדגים וראש הישיבה החל להתפלפל בדברי תורה. דבר שלא כהרגלו נהג הפעם. הוא לא החליק על זקנו אפילו פעם אחת בלבד. חשש הוא שמא יתלשו שערות זקנו. דבר זה מנע ממנו חלק גדול מכח הריכוז. כמעט והיתה זו נטי'ה טבעית להחליק על זקנו. שומה הי'ה עליו להשמר בכפליים לבל תהין ידו להחליק על זקנו.

הלאות אפפה את מרדכי זלמן. בליל שישי עשה "משמר" יושב ולמד כל הלילה. וביום שישי עצמו לא הספיק לתפוס תנומה כהלכתה. סבור הי'ה לישון בשבת אלא שטרם הגיע שעת השינה. העביר ידיו על עיניו ושיפשפן בחוזק. ראש הישיבה הבחין בכך ומיד שאל.

- מן הסתם עשה מר "משמר". ועתה עייף הא ?
- עתה עייף, ודאי נכון. - השיבו מרדכי זלמן בחיוך - יושב ולמד ב"משמר" זאת איני יודע.
- שישב ולמד זאת יודע אני נצטחק ראש הישיבה.
- אבא. אפשר להזדרז לסיים לאכול - אמרה אי מי.
- אין צורך העייפות חלפה - השיב מרדכי זלמן.
- מדוע עייף מר? - שאלתו בתו הקטנה של ראש הישיבה.
- אני עצמי אינני יודע - השיב מרדכי זלמן ופניו אדמו.

- חיה'לה עליך ללכת לישון. מדברת את יתר על המידה - נשמע קול מאי שם.

- עדיין לא סיימתי לאכול - השיבה הקטנה שנעלבה. עיני ראש הישיבה שלחו מבט קפדן וזועף והשיחה נפסקה. ידעו הן שמראה עינים מאין אלו חמור הוא מכל צעקה באשר היא. מעולם לא הגבי'ה ראש הישיבה קולו כי אם בדברי תורה. די בעינים זעפניות בכדי שקולותיהם של בני העיירה ידממו. הפכו הן המולה לשלווה. רעש מחריש אוזניים לדממה.

המאכלים הוגשו במהירות. מרדכי זלמן חש מאוד שלא בנוח. כל זה בגללי פלט ברוגז - מדוע שפשפתי את עיני הי'ה עלי להתאפק ולא לגרום לסיומה המהיר של סעודת שבת - בקושי רב הצליח לאכול במהירות ונאלץ הי'ה מספר פעמים לבלוע מאכל מבלי ללעסו תחילה.

הסעודה נסתיימה. ראש הישיבה פנה למבוגר שבשניהם וכבדו בזימון. ברם גרשון זה רגשן הי'ה מטבעו. ומשמילא ראש הישיבה את הגביע ביין רטטו ידיו. היין נשפך טיפין טיפין על ידו ומשם למפה הצחורה שעל השולחן.

- ריבירתי נ'בירך - נשמע קולו הרוטט של גרשון. שספק ניגון ספק גימגום צורמני.

ומשנשמע קולו שוב נעצו בו הנוכחים עיניהם וציפו לבאות. - בר...ר...שות מרן ראש הישיבה שליט"א ומשפחתו נברך - ובטרם סיים את המשפט. נשמע קול רעם אדיר של צחוק מפיותיהם של הנוכחים. מלבד ראש הישיבה שישב קפוא על מקומו. סרב לצחק ונעץ שוב את אותן זוג עינים זעפניות.

הצחוק פסק לרגעים ספורים ברם משהסיר ראש הישיבה עיניו שוב נמשכו רעמי הצחוק וגברו מרגע לרגע. ניסו הן להתאפק ברם לא עלה בידן.

גביע היין שבידי גרשון נפל על המפה וכתם היין גדל. כמעט שכיסה את כל המפה. פיו הי'ה פעור לרווחה, שיניו נקשו. עיניו נעצמו לחצאין. ואפילו אפו האדמדמם הלבין כולו.

ומשיצא מבית ראש הישיבה בלווית מרדכי זלמן. כינס ראש

הישיבה את בנותיו וסח להן באריכות את עוון "המלביץ" ואת גודל העונש קולו המלטף והאבהי עשה את שלו.
קול בכי נשמע בבית ודמעות חמות נשרו אי שם מריסי עינים נטפו טיפין טיפין על הפנים ומשם למפה האדומה (מהיין) שעל השולחן ...

12. ארץ חמדה

משהגיע ר' ישראל לחדרו שבביתו נחו עיניו על מעטפה שמונחת היתה על השולחן. הביט שוב ושוב בכתובת ומשנוכח לדעת שבו המדובר פתחו בהתרגשות. לא הי' זה מכתב רגיל. מכתב מיוחד הי'. מארץ ישראל ומתלמידו לייבק'ה ששנה ופירש.

*

בס"ד

למורי ורבי ר' ישראל ולכל בני הישיבה יחי'.
שלו' וברכה.

כיסופים וגעגועי נפש עזים בוערים בקרבי ללמוד שוב בישיבה. כל אותן מילים שדופות שכתובות בספרים שקראתי ניתן לאומרן לכל אחד ברם לא לבן תורה. ובוודאי שלא לאלו הנמצאים כאן.

לא הכל נראה כבשירים. הרבה דמיונות נפלו וגוועו כלא היו. אף כאן שוררת מצוקה. ופה ושם ישנם הרוגים מפרעות הערבים. ברם לא זו היא הסיבה לא לעלות לכאן. שכן מצוות ישוב ארץ ישראל עומדת בעינה.

אלא אותה "החלוציות" הינה חסרת רוחניות. ואפילו ערכים מוסריים כמעט ואין בה. לעלות כן. חלוציות, לאו. לאו. שוב כותב אני, לאו.

נמצא אנכי כאן קרוב למחצית שנה. וכותב אני בכנות. אין תשוקה אותה לא מלאתי. סגדתי לכל אלילי תאוה באשר הם. נפלתי לכוד בזרועות היצר. מבלי יכולת להתבונן עד כמה כבול

אני. כמה נשחתו מדותי. כמה נסתמאו עיני מלראות את בור השחת שנפלתי בו. עדיין הדרך פתוחה בפני ? ...
אותו הנוער שכאן "עגל הזהב" הוא. עומד לו השטן ומרקד בין עיניו משרבב ידיו לפנים. לופתו בגרונו ומהדק אצבעותיו. הורידים מתנפחים. הפנים מכחילות. הראש נשמש לפנים. השערות סומרות. ומשיצאה נשמת הרוחניות. מרפה הוא ומשגיח היטב לבל תשוב עוד.

שערי תשובה לא ננעלו ... - עדיין לא ?
תלמידו אוהבו הנכסף לשוב בתשובה שלימה
לייבק'ה.

*

ר' ישראל סגר את המכתב. חיוכו זעיר נראה בזוית פיו. הניח את המכתב בצד. אחז בדש מעילו הסיט ראשו קדימה ושירבב דש מעילו לאחור. ראשו נח על ידו האחת. החליק ידו על זקנו. נתרומם קמעה מעל מושבו אגב פיזום ניגונן מוסרי. והחל פוסע בחדר.

החמה שלחה קרני'ה מבעד לחרכי התריסים וקוי אורה זרחו על הכתלים בעליזות. ר' ישראל פסע מספר צעדים נוספים. נעצר ניער את נסורת הקשקשים מדש מעילו ויצא את החדר אגב ניגון המוסר.

*

שמש ארצי ישראלית יקדה בחום על גבותיהם החשופים והשחומים של עובדי השדות. הפסיקו לרגע קט ממלאכתם ניגבו את אגלי הזעה שבצבצו ממצחם ושוב חזרו לעבודתם. מי בקטיף. ומי בקציר. מי בהר ומי בשפלה.

רוח קדים ממדבר עלתה ייבשה את האדמה והיא צמאה למים. מיהרו החלוצים להשקות את אמם האדמה. להרוותה. בכדי שתצמיח. פירות ירקות, ודגן. מכל טוב אשר בארץ ישראל. שיבולים עמוסי גרגרים כפפו ראשיהן בנשוב הרוח. והחמה זהרה מעליהם. בעבור עננה על פני השמש נשמו לרווחה. הצלה היא וסוככה עליהן מהחום המעיק שכמעט ואין מנוס ממנו.

קול דשדוש רגלים נשמע. צעדים נחפזים ובטוחים. עמדו הרגלים מלכת. המגל הונף אל על והונחת. השיבולים נעקרו ממקור חיותן. עתה היו חבוקות בידיו של הקוצר. אגד אותן והניחן בסמוך לרגליו. השמיע אנחת לאות והמשיך בעבודתו. בקצה השדה עמד אי מי. ליכסן מבטו לעבר השיבולים וסקר בעיניו את הנוף שמסביב. נתיישב על הקרקע ורמס בישיבתו מספר שיבולים. דמעונת קטנטונת זלגה אל האדמה. כל גשמי החורף של אותה שנה לא הרוו אותה כמותה דמעונת. ה'ה בה ריכוז גדול של בכיות. אנחות. צעקות מחרידות. שהיו אילמות ולא פתחו פה. עתה נזכרו היטב בעבר. ושלחו תמצית דמעונת. דמעונת קטנטנה גרידא...

משנסתיימה העבודה בשדה חזרו הם למקום הלינה. לאים. יגעים. רעבים. ושבעי נחת. ברם כאן בארץ ישראל כל לילה צופן בחובו דבר מה. פעולה חברתית נרחבת. ותוכניות מגוונות עד אין סוף.

אף הכוכבים הנוצצים שבשמים ציפו בדריכות לדעת מה לילה זה טומן בחובו.

שם בסמוך לאורוות הסוסים לאורה הרפה של הלבנה. באויר הקריר שבא ממערב פיזו. רקדו הם. סיפרו בדיחות ובדיות. צלו תפוחי אדמה על גחלים לוהטות. הנערים רכבו ודהרו על סוסים ערביים אציליים. ולאחר מכן השתרעו על הקרקע לחלץ את עצמותיהם מעמל היום המפרך. קול זמר נוגה נשמע. כולם נשתתקו. אי מי הוציא מפוחית מכיסו ונילווה אל הקול שזימר. הזמר סיפר על אותם ימים בעיירה בסמוך לסינורה של אמא. על אותם בעלי מלאכה ישרים ופשוטים. על כבישי האספלט השחורים שבעיירה. על אחים ואחיות מתגעגעים הנכספים ועורגים לראות. ועל העבר העגום שבעיירה. בתקוה שלא ישוב עוד...

על ערימת חציר במרחק ניכר מבני החבורה התפרקד אי מי. ניסה להרדם ולא עלה בידו. הביט לעברה של החבורה. הזמר דקרו בליבו. אוי. כמה נכסף לימים עברו - כלל וכלל לא עגומים הם - הרהר בליבו.

נער מבני החבורה פסע חרש לעבר ערימת החציר חשב אף הוא להתפרקד שם. ומשקרב נפל במלוא אורכו על ערימת החציר. כשפניו ואפו ספגו חבטה הגונה. נתקל הוא במאן דהו.

- אוי - צרח בבהלה - מי זה ? במה נתקלתי ?

- סליחה זה א...נ...י לייב'קה לא ידעתי שיעבור מר כאן.

- מדוע אינך רוקד ככל השאר ? - שאלו הלה.

- אין רצוני. עייף אנכי - פלט לייב'קה.

הלה נפנה והלך לו. לייב'קה נשאר בודד. בודד ממש. ילך להסביר לאותו ברנש מדוע אינו רוקד ככל השאר ? מה יבין הוא באם יסביר ? כלום שמע פעם על ר' ישראל ? ספר מוסר ? שיחה ? יודע הוא משמעות כל אלה ? ריק ופוחז הוא. שמע פעם על דמעונת יהודית ? כלום יכולות אלו לנשור מעיניו ? על מה מסוגל הוא כבר לבכות על בוקי סריקי ? שמע פעם על "בית המוסר" ? כלום מסוגל הוא להבין מהו הקשר העמוק שיש בן בני הישיבה לישיבה עצמה. בכבלים של פלדה כבול הוא אלי'ה. ואם לא ישוב אלי'ה אף לאחר שעזבה הרי שמעולם לא נקשרה בנפשו. בדמו. ברמ"ח אבריו. בעצמותו. אוי. כמה זמן חלף ועדיין לא פתח שום ספר מוסר. ש-ו-ם ס-פ-ר מ-ו-ס-ר. ואותם ספרים זועקים ומתחננים אליו. ואילו הוא אוטם אוזניו מלשמוע. וצורח בקול ח-ל-ו-צ-י-ת. ושוב משיב אי מי ה-ב-ל-י-ם !

אפשר יקח לצד מאן דהוא מבני החבורה יסביר לו בהרחבה מה אומרות מילים אלו כתנו רבנן. אידך גיסא. לבן ישיבה. מן הסתם יתקע בו הלה מבט תמהוני. ויעזבהו לנפשו אגב פליטת קללות וגידופים.

הרי הוא והם היינו תרי עברא דנהרא. ואילו הוא והישיבה הם. היינו הך. מאי נפקא מינה ? הישיבה היא היוצרת והוא התוצרת. ברם עתה מן הסתם מסמיקים כתלי'ה של הישיבה. הסטנדרים. הספסלים. ר' ישראל. ראש הישיבה. אותם ספרים בלויים שריח עובש נודף מהם. מביטים בו בכעס. החליף זהובי בפרוטות שחוקות שאינן עוברות לסוחר. עתה רוצה הוא לשוב על עקבותיו ברם כיצד ?

שוב זלגה דמעונת קטנטונת אל ערימת החציר. ה'ה בה

ריכוז גדול של בכיות שזמן רב לא נבכו. על זעקות מחירדות שלא נזעקו. ידעו הן שהכאב אילם וחסר פה.

אמנם זלגה דמעה זו שלא במקומה. היכן מקומה? "בבית המוסר" על דפי ספר המוסר בסמוך לאותן נאדות הדמע. שם דמעה זלגה על ספק ספיקא של מידה נשחתת. ואפשר פחות. ואילו פה. ואילו פה. על זמנים שנשחקו ללא תורה ומוסר. ללא יראת שמים ויראת חטא. על בני הישיבה. רבני' ספרי' ועל'ה בעצמותה שרחוקה היא כל כך מכאן. ברם היתה זו תמצית דמעונת קטנטנה גרידא ותו לא...

*

מכנסי חאקי. חולצה צבעונית משובצת. בלורית מסולסלת. חוטם ארוך ומחודד בקצהו. פה מחטב. כרס קטנטנה ועגלגלה. ונשמה ולב שחותרם יהודי טבוע בהם עמוק עמוק. נחבאים הם עדיין. ומתבוששים לגלות עצמם.

הוא חש בכל אותם בגדים הרגשה מוזרה. אמנם זמן רב כבר הוא לובשם. וטרם נתרגל אליהם. זוכר הוא שמנדל הבנאי לבש מכנסיים אלו לצורך עבודתו. מבלעדיו לא היה איש בעיירה שהלך במכנסיים בגוון זה.

ואילו פה אין כמעט אדם שלא הולך עמם. סוללים עמם כבישים. בונים בנינים. נוטעים עצים וקוצרים עמם. מה הבושה? ענין של הרגל גרידא. אלא מאי, חולצה צבעונית? בעיירה הלכו בחולצה מעין זו הנערות בלבד ופה הולכים עמם אפילו אנשים מבוגרים. חלקם מעיזים יותר ומהלכים ברחובות בחולצות פרחוניות. אכן נשתנו הזמנים. אפשר הזמן גורם אפשר האוירה גורמת... איכא דאמרי, שניהם...

האנשים לא הביטו בו, כולם נחפזו לדרכם בטרם תכסה האפילה את היקום. הוא פסע בספקנות כשמדי פעם בפעם נעזר במאן דהו לצורך ידיעת הדרך. שוב נעצר, שאל. והמשיך בפסיעות חפוזות לדרכו.

הסמטאות היו אפלוליות. לאו דוקא בשעה זו אפילו הן. אפילו בשעות הבוקר שעה שהחמה זורחת במלוא הדירה עוצרים

בעדה הבתים הצפופים ומהווים מעין מסתור מקרני'ה הלוהטות. פה ושם נראים זהרורי חמה. שהצליחו לחמוק ולהסתנן בעד כתלי הבתים.

בבתי הקפה ישבו ערבים חבושי כפיות ושחחו ברגיעה. מצצו סיגריות והעלו פקעות עשן גדולות. עיינו בעתון ושלחו מדי פעם מבט לעבר העוברים והשבים שבסמטאות הצרות. ומשכסתה האפילה את היקום, הוצאו מאי שם משחקים אסורים. נפש חי'ה לא נראתה בשעה מאוחרת זו.

סימטא לשמאל ואחר פני'ה לימין - כך אמר לו אי מי. האפילה לא הבעיתה אותו. זוכר הוא בעודו פעוט. כשכבתה עששית הנפט. חתה אמו בחדר עד שירדם והשמיעה לאוזניו שיר ערש. ומשדימתה שנרדם יצאה מהחדר על בהונות רגלי'ה. עתה הרי הוא גדול ועבר גדוש לאחוריו. ומה לעתיד שלפניו?... הוא לא הספיק להבין מה התרחש דמות חבושה בכפי'ה חלפה על פניו ביעף. חולצתו נמשכה קמעה וקילוח חמים פרץ מחזהו. וגבר מרגע לרגע. השפיל מבטו עדיין חציו של להב הפגיון ביצבץ מחוץ לחוזהו שלפו במהירות וניסה לעצור את קילוח הדם. ידו האדימה, ועל חולצתו גדל הכתם במהירות. חש בחולשה וסחרחורת. וצנח על הקרקע. חשב לקרוא לעזרה ברם איש לא נראה ברחוב.

חשבתי - הרהר - להגיע אל אבני הכתל להתרפק אליהן ולספר להן את מעללי. רציתי לבקש עצה מהן. אף רציתי לנשק לאותן אבנים ולשוב אל הישיבה ואל ר' ישראל. חשבתי לומר להן לפני לכתי - עתה חוזר אנכי לישיבה. אשוב עוד לכאן ברם בלבוש שונה במקצת ברוחניות ובגשמיות. עתה לא אוכל אני אף למות כבן תורה. ואילו ר' ישראל תדיר הי' משנן שלמות גם צריכים כבן תורה. כך מת לייבקה חסר רוחניות. רחוק כל כך מבני הישיבה. בתרתי משמע...

הדם המשיך לקלוח. חושיו נתערפלו. נשימתו נתקצרה. פיו העלה קצף עיניו דמעו בפעם האחרונה זלגו על לחיו ונשרו על שלולית הדם. נמהלו בתוכה היטב היטב. עד לבלי הכר. - תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי - מלמל חרש - ולקרנן

אקריב את נפשי היחידה... נפש מזוהמת עד מאוד. אפשר שהמוות ירחיק כל זוהמא ורפש. אי-שימיניו... ביגדיניו...
חירחור אחרון נשמע. עלתה הנשמה למרומים. זכה וטהורה כנשמתו של פעוט שלא טעם טעם חטא. הן היום נולדה נשמה זו מחדש... מחדש...
*
רוח לילית זועפת חלפה בשער בלוריתו ובידרה אותה. ייבשה את שלולית הדם והדמע. נגעה קלות בפניו. חיוכוני זעיר ודקיק, נראה בקצה פיו, הגופה היתה קרה ומיוזעת וכתמי דם קרוש נראו על בגדיו. עורב שחור נתעופף מעל הגופה. אי שם במרום כוכב אחד דעך וכבה. בבית על כורסא ישיבה אם ומחתה בסינור דמעותיה. ובסמוך לישיבה נשרה דמעה גדולה. על נשמת מלאך שכבתה ...

*

13. בחיקה של אמא

כשיצא מהישיבה הנצה החמה וקרעה את מסך האפילה. ועתה משהגיע לכאן כבר כמעט וכסתה האפילה את האחרונות שבקרניה הארגמניות. הבתים כמעט ולא נשתנו במאומה. מלבד עוד קורטוב של זוהמא שדבקה בהם. האילנות הרכינו ראשיהם מזקנה. נוספו עליהם עוד מספר שנים לימי שנותיו של מתושלח. צלליתו הלכה בסמוך אליו. מדי פעם טפסה על אחד מכתלי הבתים שוב ירדה. נתצטמקה ושוב גדלה. המזוודה שבידו כבידה היתה. משום מה ? זאת אף הוא עצמו לא ידע. אפשר וקרוב לודאי שלא המזוודה מכבידה. אלא גופו שלו עצמו. מטען עמוס ברוחניות.

הכביש התפתל ללא סוף. חלקם של הפיתולים נשכחו הימנו. פנה לסימטא צדדית בכדי לקצר את הדרך - הוי טעיתי - מלמל זעופות כבר הספקתי לשכוח את דרכי העיירה. מילא אם במקום שכחה זו זוכר הייתי חידושי תורה. ניחא. אלא שעתה

סבור אני ששוכח אני כאן ושם ונמצא קרח מפה ומפה. - יצא חפוזות את הסימטא והעביר מזוודתו לידו השני'ה.
חלוף בסמוך לבתים הנועצים עיניהם בידיד ותיק שבא מרחוק. בסמוך ל"שול" העתיק. זכרונות העבר חלפו במוחו במהירות. באבן זו נחבל ודמו שתת. בפחית זו ידה אבן. בזקן זה הי'ה משטה פעמים רבות עד שנתפס ובבית זה שלפניו מצפות לו אמו ואחיותיו. שם הזיל את דמעות ילדותו לאין ספור. שם גדל והי'ה לבן ישיבה שעתה בה לביקור של "בין הזמנים" גרידא. ותו לא.

לטיפה של אמא. היא לטיפה על הלב, ידיים ענוגות שרוטטות קמעה נזדקנו אף הן. החליקו קלות על לחייו. קמטי המצח נתרבו ונתעמקו. הקומה נשתוחחה קמעה. והעינים הזילו דמעה של אמא.

ברם. החיוכוני נשאר כשהי'ה. האהבה טרם פגה. לטיפונת מאמא נותנת צביטה בלב כשאמא רחוקה. וכשגבה מרדכי זלמן מעל אמא ועמד בסמוך לה חש שגדל קמעה. כשניסה להתרברב בגובהו. לטפה אמא את שערות ראשו. וסיפרה לו מה הי'ה בהיותו קטנטן. הסיפור דקר וצרב ומרדכי זלמן ציפה לתומו בקוצר רוח. ומשתם השמיע אנחת רווחה כמה טוב שוב להיות קרוב כל כך לאי-מא ...

- מרדכי זלמן. אפשר תאכל משהו ? - שואלת אמא.
- תודה אי-מא טרם חשקה נפשי בכך.
- הבאת מתנות ? - שאלה אחותו.
- מששמע את השאלה הפנה מבטו אל השואלת. הביט היטב היטב וניסה להזכר בשמה. קפץ לעברה ואמר
- הוי. ציפורה כמה גדלת.
- אני לא ציפורה אני רחל'ה.
- מה ? רחל'ה ? כשעזבתי את הבית היית תינוקת.
- עתה גדולה אני לא כמוך. כמעט כמוך - ענתה בתום ילדותי.
- כלום סבור אתה שרק בישיבה גודלים ? - שאלה האם.
- שוכחים - השיב מרדכי זלמן בחיוך נלבב.

- והיכן ציפורה ורייזיל ?

- ממש כאן בסמוך אליך.

- היכן ?

- אלו - השיבה האם והצביעה לעבר שתי נערות.

- בתחילה סברתי שבנות השכנה הם. כלום מענינו של בן

ישיבה לסקור אותן ?

הן עמדו מן הצד ופניהם העלו סומק. האחת אחזה במשענת

הכסא וגרדא זוהמא שדבקה בה. השני'ה נעצה מבט בבחור שגדל

ומשנתקלו עיניהם השפילה מבטה לרצפת החדר.

- מן ההכרח לעשות הכרות - פלט מרדכי זלמן.

- נו. הכנה לימים הבאים - אמרה האם וסידרה מטפחתה

לראשה.

- אם כך הרי שלא אמרתי כלום - השיב מרדכי זלמן.

- מה לך נבהל ? - שאלה האם.

- עדיין צעיר לימים אני וטרם מלאתי כרסי בש"ס ופוסקים.

אקח לי אשה ועול וולדות יהי'ה מונח על צווארי ?

- יהי כרצונך. ברם זכור שרייזיל התבגרה.

מעטה הקרח נשבר. והוא חש את עצמו בבית עם כל

חמימותו אט אט שוב נתרגל לאותן פינות בהן הי'ה מחביא אוסף

של חרקים. לאותם כתלים אפורים שתמונתו של אבא זצ"ל

תלויה על אחד מהם. לאותם ספרי קודש שכה חיבב בילדותו.

בימים ההם הי'ה אבא נושא על כתפיו ואומר לו,

- מרדכי זלמן'לה היכן א' ?

- הנה כאן אבא'לה - השיב הוא.

אמא הייתה עומדת מהצד כשהסינור עדיין עליה. סוחטת

דמעה שתיים מעיני'ה והיתה חוזרת לעבודתה במטבח רייזיל

הייתה פעוטונת זוחלת על ארבע. ציפורה שכבה בעריסה ללא

נוע. ורחל'ה טרם נולדה...

אז לא הבין מה כתוב בכל אותם ספרים. עתה ניגש הוא

כלמדן מנוסה. האותיות הזעירות מדברות אל לבו. כל תג וכל

קוצו של יו"ד יודע לפרש כעת. הוא החליק על הספרים ביד

רוטטת. הוציא ספר מבין הספרים נתיישוב על יד השולחן והחל
לומד.

ובמטבח שוחחו אמו ואחיותיו בילדון שגדל וצמח לבן
ישיבה אמיתי. פניו נשתנו והוי בגרות נראו בהן בברור. זיפי הזקן
השחורים ביצצו ביוהרא לעיני רואיהן. ברם צנום נשאר
כבתחילה.

*

משנסתיימה תפילת שחרית נתאספו בני העיירה להעיף
מבט על אותו אחד מבני העיירה שהלך מהן כפעוט ושב מן
הסתם כלמדן מובהק. לחצו ידו בחמימות ופטרשו בשלום. אף
"נוסקה המשוגע" פילס לו דרך. נדחק קמעה. דרך על רגלו של
אי מי ומשהגיע אל מרדכי זלמן שאל :

- בקיא מר בכל הש"ס ?

- עדיין לא.

- באיזה סדרים בקיא הוא ?

- נשים, מועד, נזיקין, ונתח הגון מקדשים עם ה"ראשונים"

ורוב רובם של "האחרונים".

- זרעים, טהרות לא למד בכלל ?

- לגמתי קמעה מהם ברם לא השלמתים.

- פא - פלט נוסקה "המשוגע" בביטול - הרי לכם למדן של

הדור הצעיר. ש"ס טרם סיים. וכבר מן הסתם מכונה הוא עילוי

ות"ח. אף יושב בכותל ה"מזרח" של הישיבה הא ?

- כ...ן.

- בזמני ישבו בחורים כאלו בשולי בית המדרש מתחת

לספסלים.

- אל למר להתרגז - פנה אליו חצקל שרה מלכה'ס - אין

כוונתו של מרדכי זלמן שיושב הוא ממש ב"מזרח" אלא מתחת

לספסלים ש"במזרח" חה... חה... חה...

ר' שמואל חליוטא עמד בפוליש ושוחח עם מאן דהוא.

ומשסיים שיחתו ניגש אליו מרדכי זלמן תקע כפו בידו וברכו

לשלום.

- כמה זמן לא הי'ה פה מר ?

- בקרוב לשמונה שנים - השיבו מרדכי זלמן בנימת גאווה.
 - איך נשתנו הזמנים. בזמני כשלמדתי בישיבה נסע בחור לביתו פעם בשנים עשרה שנה. אף היו בחורים שנסעו לישיבה וחזרו לבית הוריהם עם אשה וילדים רבים.

מרדכי זלמן נעץ מבטו בר' שמואל. זקנו הכסוף הלבין כולו. וקומתו נשתוחחה. קולו רעד במקצת. כמה ערגה נפשו לשמוע קול זה. את תפילת "ימים נוראים" של ר' שמואל. קשה לשכוח בישיבה מנגן ה'ה אותן מנגינות ביושבו סמוך לגמרא. חלק מתוך הסילסולים כבר שכח. הן חלפו שנים רבות לגבי פעם אין אלו שנים רבות ברם בזמנינו?...

- מה שלומו של ר' ישראל? - שאל ר' שמואל.

- חסדי השם.

- הזדקן כמוני?

- טרם הספקתי להציץ בזקנו. רק הצצה חטופה גרידא.

- נו ה'ה שלום.

מרדכי זלמן ירד מהורהר במדרגות הצרות והמשופשפות. בהגיעו אל המדרגה האחרונה נתקל מבטו בר' ישראל "קדיש" הוא נשען על גזר עץ מסוקס. שלח ידו אל אצבעותיו של מרדכי זלמן ומיששם.

- האצבעות צנומות כבתחילה.

מרדכי זלמן חיך. נתחשק לו לנשק לר' ישראל קדיש. איזו דמות חביבה - הרהר. שכן עמו גדל בעבר.

- האם מרדכי זלמן נהפך ללמדן - שאל ר' ישראל קדיש.
 - הלואי.

- מביא אני את מר לידי גאווה.

- יותר נכון לידי עלבון צורב.

- איני מאמין ואפילו יכפול הן. הן.

- לא אכפול דברי לא אטרח לשווא.

נשיקה קטנטונת. לטיפת יד חמימה זאת היתה למעשה דמותו של ר' ישראל קדיש.

הימים חלפו במהירות. "בין הזמנים" הסתיים ושוב עליו לחזור לישיבה לסיים את ה"ש"ס"...

שוב אמא מזילה דמעה ונאנחת. וכאשר נפתחת הדלת הספיקה היא לזרוק לעברו חטופות,

- שנשמע ונתבשר בשורות טובות.

- באם נגזר כך יה'ה.

- לא אגזור גזירה לגזירה.

- ניחא.

הדלת נסגרה. מהחלון נראתה המשפחה כולה מבלעדיו. הוא חש מחנק בגרונו. ולחלוחית דמעה הביטה חצופות בבית מגוריו. הוא אסר על עצמו להסתובב עליו להכין מחשבותיו לקראת בואו לישיבה. אי מי שידלו להסתובב ולנפנף באחרונה לשלום. ברם האיסור התקיף עמד בעינו. שום תווזה בדעת ושום תווזה בראש... בהבדלי מקומות וזמנים שונים מתגבש בן תורה. בצער. בשמחה. בהמולה. בדממה. בזעף. בחיור. בקמיצת שפתיים, ופתחתן. ותדיר חותמו שקוע בו ומוכיח עליו כמאה עדים. בִּין תִּירָה...

14. לקראת בנית בנין

הלילה השתעשע בכוכבים מנצנצים ובלבנה והאפיל סמטאות נפתלות. האורלוגין הראה בחוגיו על שעת חצות. הרוח העיפה עלי שלכת. שבשבת הסתובבה במהירות מעל גגות אחד הבתים.

בפונדק סמוך לנהר הרים דייג כוסית משקה חריף. ריח בשר צלוי שעל האש ועשן מילא את החלל. צלילי גיטרה. צחוק פרוע אכזר ומטיל אימה וקללות גנאי נשמעו. סכין שלופה מוכנה היתה לכל מצב.

אנשי עולם התחתון מצאו להם עתה שעת כושר מצוינת לתכנן את "עבודתם" להבא באין מפריע. על חלון הפונדק נתדפקה הרוח.

ערבות וקני סוף צמחו על גדות הנחל. סירות הדייגים נראו באפילה. העששיות נדלקו מעל התרנים שנלטלו. חרטומי

הסירות נתנגשו במים הקרירים בזעף. שחפים עפו סחור סחור והטילו צלליות מבעיתות על המפרשים הבלואים.

פנסי רחוב הודלקו. ילדים נשקו לאמם ואמרו לילה טוב. נתכרבלו בשמיכותיהם ונרדמו. חתולים יללו ללא הרף. אנקור קטן ניקר פתיתי לחם ומשבע נתעופף ונעמד על אדן חלון. הגנים התרוקנו ואויר לילי קריר מטוהר ומזוכך מעשן וצחנה. חדר לריאותיהם של עוברי הדרכים.

השומר הדליק עששיתו. פיטם מקטרתו בעלי טבק ריחניים. מזוית פיו התיז ריר דביק. צרור מפתחותיו השמיע צלצולים חדגוניים עת נחבט מפתח במשנהו. רובה קטן חלוד קמעה חגור ה'ה' בסמוך למותניו.

בבית מאי שם נשמעה נגינת פסנתר. יצירותיהם של טובי המלחינים. צעקת השכן נשמע זמן קצר לאחר תחילת הנגינה. - חוצפה, בשעת לילה לנגן ? - יצירות אלו הם של טובי הקומפוזיטורים. כבך. בטהובן. מוצארט. ושוברט.

- לגבי כל אלו צלילים צורמניים.

- הבנתך במוזיקה קלושה.

- הבנתך ביחסי שכנים והתחשבות בזולת למטה מכל ביקורת.

דממה ... דממה ... ד-מ-ה ...

סוסון עץ ירקרק נשאר מיותם בשפת המדרכה. בובה גדולה שעני'ה צללו אל תוך בטנה ושערותיה נשרו שכבה על החול עזובה. מכונית קטנטנה שגלגליה פזורים בסמוך אליה שקועה היתה בחול.

מבית המוסר נשמעה צווחה רווית כאב. היא גלשה מבעד לחלון הקמור. וחיפשה מאן דהוא לחדור בלבו ולנקר שם עד זוב דם. ברם היא נשארה תלויה בתלל.

בבית המדרש כבר היו רובם של הספסלים ריקים. מרדכי זלמן ישב ב"מזרח" ולמד עם יודל הקולנאי. יודל התעייף סגר את גמרתו ופנה לחדרו. מרדכי זלמן נותר מהורהר אמו אמרה לו משהו מחובתו ליתן דעתו על כך - אילו הייתי - הרהר - סמוך על שולחן ראש ישיבה ה'ה' זה גן עדן. בת תלמיד חכם. רב

בישיבה. ופרנסה מספקת. ומה צריך עוד ? - דמיון - קרא אליו קול מעמקי לבו - שם בעיירה עלובה בסמוך לחותן פחח או סנדלר. ואולי בעל עגלה. תשב לך עם אשתך, כשילדך מסביבך רעבים ללחם. והפרנסה דחוקה. תוכל להאזין לשעור ב"עין יעקב" ולהרדם, חי... חי... חי... האצבעות הצנומות ילמדו מלאכה יהפכו לנוקשות וצופדניות. - אוי - נחרד מרדכי זלמן - מה יהיה באם המציאות תהיה כך - מרדכי זלמן ביטחון. בייטחון... ואם אהיה סנדלר פחח - בטחון - ילדים רעבים ללחם - בן תורה. בטחון ! - ידיים צופדניות - שמח בחור בילדותך. בטחון. - להרדם בשעור - בטחון. - העינים יעצמו חה... חה... חה...

הירח הסתיר חיוכו. והלילה כבש בכיו. חברו מרדכי זלמן נתון במצוקה. הכיצד חברו הוא ? שנאמר "כל ימי חייך". כל. אלו הלילות. זמן העליה הנוספת הוא הלילה (מלבד היום, כמובן). לילה טוב מרדכי זלמן !

*

כשאשה מפצירה ומדברת על הלב קשה לסרב. כבר ניסה להסביר שמן הסתם יסרב מרדכי זלמן. משום מה יסרב הוא עצמו לא ידע. ברם כך היה נראה לו.

שומה עליו לנסות. הוא יודע בוודאות שדבר לא יצא מכך, ברם אשתו תווכח שהדבר אינו מסוגל להתממש.

נגיעה בכתפו של מרדכי זלמן הקפיצתהו ממקומו. עיני הבחורים ננעצו בו בחוזק והביטו בו עד שיצא בלווית ראש הישיבה מבית המדרש.

דמומים פסעו מספר פסיעות ואז נשמע קולו של ראש הישיבה רוטט ונרגש עד מאוד.

- חשב מר על העתיד ?

- איזה עתיד.

- בנין עדי עד.

- גרגרי מחשבה פעוטונים ותו לא.

- מוכן לתת דעתו על כך בהרחבה ? יש עמי אי מה.

- טרם הגעתי לפרק „האיש מקדש“.
- ואמו ?
- ככל אמהות יהודיות תדיר מאוחר וצריכים להזדרז.
- יעמיק לחשוב צער אלמנה ...
מרדכי זלמן שתק והביט אל אבן שגילגל בין רגליו. ראש
הישיבה הביט בו ונחפזו להעביר מבטו לקצה האופק.
- יש לו למר אחיות אחריו ?
- הן.
- נו. צער יתומות הוא כלום. הא ?
- אמת שעדיין לא נתתי דעתי על כך.
- בן כמה מר ?
- צעיר לימים עשרים וחמש בלבד.
- אמת שצעיר. ברם דמעותיה של אמו לשווא ? חלילה.
- נו... אתן דעתי הבה ואשמעה.
- אין אני מציע פה משהו נוצץ סתם דבר של מה בכך.
- יהי נגר יהי פחח - פלט מרדכי זלמן מבלי משים לב.
- מה אמר ?
- מוכן אני לקחת אפי' בת פחח וסנדלר האם זהו השידוך ?
- בערך כך. יבין מר אין מחובתו לקחת. אני את שלי עשיתי
יחשוב מר בדבר יהפוך ימים על גבי ימים וישקול בדעתו.
מרדכי זלמן החויר נתחוור לו שהצדק עם לבו. עתה ישב
בבקתה דלה שרהיטי'ה שבורים ומזוהמים. אשה וילדים תובעים
לחם והוא תובע פרנסה. ידיו הצנומות לא יצלחו לשום מלאכה.
פעוט רעב יאמר לו אבא לחם. אני רעב. ומה הוא יענה ? יבכה...
פתאום נזכר שראש הישיבה בסמוך אליו ועדיין אין הוא
יודע מי תהי'ה אשתו. הבת פחח. או סנדלר ?
- אפשר אוכל לדעת מי היא ?
- ב...ת...י ש...ה...י. יבין אין מחובתו, אפי' עדיף... לא
חייב... ירצה, יקח. לא ירצה אין לי תרעומת עליו, חלילה.
את סוף המשפט כבר לא שמע מרדכי זלמן, רגליו רטטו
ביקשו תומר. ידיו מעכו ניר שאחו בידו וקרעהו לגזורים.
נשימותיו נתקצרו שיניו נקשו, ועיניו עיפעפו בעצבנות.

- שוב חוזר אני, אין מחובתו. אין פה עלבון היא עצמה טרם
יודעת מענין זה, ובאם יסרב לא תדע היא על כך לעולמים.
- מ...ס...כ...י...ם.
- זכותו לסרב. אדרבא אל יתבהל יסרב. יבין בקשו ממני
עשיתי ותו לא. אין לי טינה עליו.
- אני מ...ס...כ...י...ם מיסכיים בהחלט.
- מיסכיים ? מתי נוח לו להפגש עמה ?
- לגבי ידידי אין נפקא מינה.
- יום שלישי שנכפל בו כי טוב, ניחא ?
- שפיר.

*

15. יבנה ביתו

דשדושי נעלי הבית של אמה נשמעו היטב. רגלי'ה הנפוחות
כרוכות היו בתחבושות. הרופא קבע שנפיחות זו באה ממאמץ
ממושך חסר מנוחה ואילו היא עצמה סברה שדבר זה בא לה
מהתרגשות יתירה.
משהגיעה אל החדר בו ישבה בתה נעמדה והביטה בה. היא
ישבה בכורסא ועיינה בספר מוסר. החליקה בידה על פני'ה
שמעולם זקן לא צימח ברם דרך לומדי מוסר להחליק על לחייהם
וסנטרם. שעה שחושבים במוסר ... אף היא חושבת במוסר
וזכותה לא נתקפח משום שנערה היא.
- שרה - קראה האם.
- כן אמא. רצונך בעזרה ?
- לא. רצוני להודיעך שהיום תתקיים פגישה עם מרדכי זלמן.
- מדוע לא הודיעו לי קודם לכן.
- לשם מה צורך בהתרגשות מוקדמת.
- מה הי'ה נותן לי לו ידעתי קודם שאפגש עמו. הייתי
לומדת גמרא ומתפלפלת עמו ? משננת ספרי מוסר בעל פה ? -
ניחא.
- הוזרזי להכין את עצמך.

- שפיר.

קמה ממקומה והלכה חפוזות לחדרה. מבלי משים לב שלחה ידה לעבר בקבוקון הבושם שהביאה הדודה מינדל לקראת ימים טובים יותר... והפכה אותו על שערות ראשה הבושם נשפך בזרם דקיק ומילא את חלל החדר בריח ורדים חריף - אוי, מה אני עושה? - קראה בבהלה - הרי זו התרגשות נוראה. מחירו של בקבוקון זה יקר מאוד. ולשם מה כזאת כמות?

היא הניחה את הבקבוקון על השידה. והביטה בו בעצב. נותרו בו רק טיפות בודדות. - יהיה זה הכרח - מילמלה אל עצמה - להתארס עם אותו מרדכי זלמן שכן לאחרים לא נותר יותר בושם...

- כנראה - הרהרה - לפני סיום סופי עם אי מי רוטטות הידים יותר תמיד. חשות הן בכך בהבחנה מוקדמת. עתה לבושה היתה בבגדי שבת. והבושם עדיין הנדיף ריחו למרחוק...

לצפות ברגיעה קשה מאוד ניגשה אל החלון והביטה על המורד התלול. היתה זו צפי'ה ממושכת אך כדאית... כדאית בהחלט... אותו בחור ששמו מרדכי זלמן סוף סוף הגיע.

*

על השולחן עמדה קלת עמוסה בפירות. מסכרת כף. ואגרטל עם פרחים ריחניים. (היה זה ריח הבושם. ברם הוא סבר שהפרחים הם שמדיפים ריחם).

ראש הישיבה ישב למולו וקולו היה כקול מתעתד להיות חותן (ולא חותן ממש...) רכרוכי וענוג.

- מר הצליח להגיע מבלי שידעו הבחורים?

- כן.

- כיצד?

- ענבתי את העניבה בסמוך לכאן. והתגלחתי בחדרי.

- כלום לא הבחינו שהלך באמצעיתו של "סדר"?

- אפשר מבינים הם. ברם יודעים הם שלא שואלים. לאן?

- יקח מהפירות טעימים הם. כך בכל אופן סבור אני.

מרדכי זלמן ניסה להזכר את דין קדימה בברכות - הא. כן. שיטת בה"ג ברם לא נפסקה הלכה כמותו - נטל פרי וברך, ומשסיים ברך ברכה אחרונה.

- אמר דבר מה לאמו? - שאל ראש הישיבה.

- כתבתי שיש משהו ברם לא בבירור.

- ממתין עד שיגמר. הא?

מרדכי זלמן הסמיק והחריש.

הוא חש בעיני'ה הסוקרות אותו. היו לו פנים מאורכים ושחומים. אפין חמוד וסולד. עינים המשקפות יתמות ותוגה. שפה עליזנה דקה ועדינה. שפה תחתונה עבה מעט וחריצים זעירים בצידה. זהו בן תורה ששמו מרדכי זלמן. גשמיות צנומה לרוחניות גדולת מידה.

- נו. עתה תשוחח היא - אמר ראש הישיבה.

קם ממקומו ופסע חפוזות. ומשנתרחק פתח מרדכי זלמן חרישית והגבי'ה קולו אט אט.

- קשה לו לבן תורה להפגש עם בת. ואילו לאחר החתונה הרי היא חלק מעצמתו. בכל משתפה בעיסוקיו בשאיפותיו ובכל רגע מחייו.

- זוהי למעשה חובתו בזמן זה. עת לרחק. ועת לקרב.

- ר' ישראל המשגיח אומר תדיר שרגלו האחת בקבר. זקן הוא ועמל יותר על מידותיו וטוען הוא שטרם הצליח. ומה נענה אנן אבתרי'ה?

- ר' ישראל יודע בוודאי יותר ממני. אלא שאף הוא עצמו שואף ומתקן את מידותיו, מן הסתם אילו היו לנו הרגלים כשלו לא היינו מצליחים לתקנם. ברם עדיין צעירים ההרגלים.

העששית משכה את השלהבת. וחושך אפילה נשתרר. דממה של רגע ולאחרי'ה נשמע קולו של מרדכי זלמן - י-ח-ו-ד.

כסא ניסוט בחריקה צורמנית. קול נקישות עקבים. הפסיעות נתרחקו. ולאחר זמן קצר שוב נשמעו הפסיעות. היא נכנסה לחדר כשהעששית בידה דולקת. תלתה אותה על מסמר

שבקיר ושבח למקומה. נתיישרה בעדינות ישרה קפל בשמלתה ואמרה חרישית.

- כנפשו של אדם גוועת כן שלהבת המנורה. כל זמן שהנשמה נמצאת אפשר לתקן. לאחר מכן מאוחר.

- מן הסתם לומדת היא מוסר. כך ניכר מדברי'ה. הא ?

- קמעה. זעיר פה. זעיר שם.

- שמא אשמע אלו ספרים ?

- חובת הלבבות. מסילת ישרים. שערי תשובה. אורחות צדיקים. נפש החיים. מעלות המידות. שער הגמול להרמב"ן.

ולפעמים שיחותיו של ר' ישראל.

- ר' ישראל המשגיח ?

- הן.

- כיצד שומעת היא ?

- עומדת אני בעזרת נשים ומטה אוזני.

הוא נתבהל על בעלת מוסר לא חשב - תיכף תדע - הרהר -

יותר ממני.

כמה מגוחך ומרגיז שם זה בעלת מוסר. ב-ע-ל-ת מ-ו-ס-ר

חיי... חיי... כל הספרים שהזכירה נחשב לגבי'ה כזעיר פה

וזעיר שם. הרי היא ממש ב-ע-ל-ת מ-ו-ס-ר. אף מאזינה היא

לשיחות ר' ישראל. יו. הו. הו. מילא. אני ממילא מקשיב, מסתבר

שהיא ראתה אותי בכך, ולכן לא חששה לספר לי. כדאי ה'ה

שתשב בבית המוסר שם יהא לה. בסמוך למקומו של ר' ישראל.

שמא תגיד שיחות ? חה... חה... חה...

- ובמה בקיאה היא עוד ? - שאל וניכר בקולו שחרד

מהתשובה.

- קמעה בקיאה אני.

- נשמע באלו דברים ?

- בפרוש רש"י, רמב"ן, ספורנו, ואבן עזרא על התורה, וכל

המלבי"ם, רד"ק, מצודת דוד ומצודת ציון על התנ"ך.

ומחמת שנבהל משטף ידיעתה, שאל שלא כהלכה,

- שמא למדה גם גמרא ?

- ניסיתי ברם ...

מרדכי זלמן החויר וחש בפיק ברכיים. עיניו נעצמו לחצאין.

- ברם... לא עלה בידי - סיימה את המשפט בביישנות.

מרדכי זלמן נשם נשימה עמוקה. ונאנח בכבדות. הוא חש

כאילו משא כבד ניסוט מעליו. אבן כבידה נגולה מעל לבו - רק

זה חסר לי - הרהר - שתדע את כל הש"ס ומפרשיו וכל זה רק

זעיר פה וזעיר שם...

היא הבחינה בכך שהוא נאנח ברם לא ידעה את הסיבה

לכך. שלחה ידה למפה הניעה את קפלי'ה לכאן לכאן. הביטה

בפניו ששיקפו מבט של יתמות ותוגה - שכחתי לשאול את הורי

האם יתום הוא. אנסה לברר בעקיפין - הרהרה.

- כמה הם במשפחתם ?

- ארבע נפשות מבלעדי אמי.

- הבנתי.

מה שייך להבין פה - הרהר - הלא דברים נהירים וברורים

הם. הוא שם לב שכשענה נעו שפתותיה ברעד, מדוע ? זאת לא

ידע.

- אחים ? אחיות ?

- שלוש אחיות מבלעדי - הוא חש בצורך להוסיף - הבאה

אחרי שמה רייזיל. לאחר'ה ציפורה. ואחרונה רחל'ה.

היא שתקה והביטה בחלון. הוא נגע קלות בעניבתו. כחולה

היתה בעלת פרחים אדומים. הידק את הקשר בסמוך לצוארונ.

ותמך בידו את מצחו כדרך שרגיל ב"סדר" בבית המדרש.

- על בני תורה ניכר מיד שאלו הם. למשל תנועת יד מעין זו

אופינית היא ושכיחה אצל בני תורה. משרבבים מילים מן הגמרא

אל אוצר מילותיהם. ניכרים הם בישיבתם. באכילתם. ובשנתם -

אמרה היא.

- ור' ישראל אומר שאף במיתתם - סיים הוא את המשפט

בחטף - אף רואה אני שהקירבה לישיבה מקשרת מאוד לתורה,

ונותנת זווית ראי'ה שונה משל שאר בני אדם. התבוננות מעמיקה

יותר.

- המ... אמנם כך - השיבה היא.

הביט בשעון האורלוגין שעל הקיר. וזרק מבט חטוף לעבר החלון.

- כבר מאוחר אפשר נסיים בשעה זו.

- ניחא. ימתין הוא אקרא לאבי.

ראש הישיבה ליוהו כברת דרך מחוץ לביתו. שוחח עמו על לימודיו ועליתו בלימוד. שום מילה לא נתייחסה לפגישה שנסיימה לפני כשעה קלה. דבר זה הוכיח למרדכי זלמן. שאין ראש הישיבה כופהו...

*

בס"ד.

לאמא ולבני המשפחה יחי'.

הרינו להודיעכם על ארוסינו בשעטו"מ.

יהי רצון שנזכה להקים בית המושתת על אדני התורה והמז"סיר...

בנך האוהב מרדכי זלמן

כלתך האוהבת והמצפה לראות כולכם

שרה.

נ.ב. לרייזיל נתפנתה הדרך. אפשר אמצא אחד מבני הישיבה ברם טרם העליתי על דעתי אי מי.

אמא ! שמרי על עצמך. רוצים אנו באם חזקה לקראת חתונתינו.

ד"ש חמה מראש הישיבה והרבנית.

מרדכי זלמן

שרה

16. וראה בנים לבן תורה

שעט הזמן במהירות מדהימה וכבר חלפו עברו להן שלוש שנים הבית הוקם על תילו, יסודותיו איתנים ומוצקים. הוא נהי' אבא והיא נהיתה אמא.

זוכרת היא שלפני זמן קצר אחזה בין זרועותיה בובה. היא חשה אליה אי אז אהבה אמהית. את כל חום לבה הילדותי

הטמון בלבה עמוק. את הרוך השופע הטמון בתוך מכמני נפשה. את הרגש הגנוז אי שם באחד מסדקי הנשמה. נתנה לבובה. ולא הותירה לעצמה מאום.

ועתה ? ...

א-מ-א. אמא לנפש חי'ה. לפעוטון שדם זורם בעורקיו. שלבו פועם שראותיו נושמות חמצן. שידיו תופסות יצורים חיים ודוממים. שרגליו מהלכות למקום שירצה, שאזניו קשובות לכל רחש.

א-מ-א לתינוק שעתיד פיו למלמל בדברי תורה ...

והוא, מרדכי זלמן עצמו ?

זוכר הוא כשעדיין פניו היו חלקלקות ואפון ילדותי עגלגל במרכז פניו. תלתלים ארוכים על עורפו ומצחו. ואבריו זעירים וחמודים. פה עדין הנושק לאבא ולאמא תדיר. ולב טהור לבו של ללדון יהודי ...

וכשגדל זוכר הוא יום אחד שאבא הי'ה מכוסה בסדין צחור הוא הי'ה בטוח שאבא נורא רצה להציץ ולראותו ברם פניו היו מכוסות. אמא התלעלע בבכי'ה... יותר לא זוכר. אפשר קמעה כן. מתחת לגרגרי חול הי'ה א-ב-א שלי. ורק שלי. בזמנו סבר שהאדמה נוראה ואכזרית. לקחת את אבא שלי... והוא בכה צווח וילל - א-ב-א. בא אל מרדכי זלמן. הרי אמרת שאני הכי אוהב עליך (אולי אמא יותר. ועתה היא בוכה...) ואני ואמא ממתינים שתשוב, רייזיל צפורה ורחל'ה קטנות מאוד. א-ב-א בא תן להם נשיקונת חרישית כדרך שעשית לי כשהייתי פעוט. אתה אולי עסוק בלימוד ? שפיר. יודע אני שאסור להפריע לך בלימוד. ... אבל... א-ב-א בוא אלי. מי ילמד אותי גמרא ?

אי מי ענה לו: - שם אבא לומד. ומי שלומד עמו ילמד אף אותך מרדכי זלמן'לה. גמרא ואפי' מפרשים כמו כל הגדולים ב"שול".

ציפורה עמדה בסמוך אליו ואחזה בידו חזק. פתאום שאלה אותו חרש.

- האדמה לקחה את אבא ?

- כן צפורה ה-א-ד-מ-ה...

היא פריצה בבכי ואמרה :

- אדמה רעה. אני לא אתן לך שום דבר. ובחושך תשבי לבד.
ואם אבא יתן לי. לא. - נזכרה פתאום שאבא איננו - אם אמא
תתן לי סוכרי'ה לא אתן לך מאום. אני אקרא למרדכי זלמן שיכה
בך. את ילדה רעה נורא ...

האדמה כאילו השפילה מבטה ושתקה בזעף.

- פעם ראיתי ציפור שמתה. לאחר מכן טמנו אותה באדמה.
אבל אבא שלי לא ציפור. אני נורא אוהבת את אבא שלי ולא את
הציפור. רק ציפור שמים באדמה. נכון מרדכי זלמן ?
דממה....

- כשקטפתי פרח אמרה לי אמא שהוא ינבול. וכשינבול
נשימהו באדמה. רואה אתה מרדכי זלמן רק פרח וציפור שמים
באדמה אבל אבא לא לא באדמה...
הציפורים שהתעופפו. והפרחים שפרחו שתקו. נשתררה
דממה...

עדיין מהדהד קולה באוזניו - אבא לא באדמה ...
דמעה נשרה מעיני'ה. אתמול שרטה אותו וזירזף אפו דם.
ברם כעת היא מסכנה מאוד.
מוכן הוא לתת לה אפי' את המכונת שלו. הגולים שלו. ואפי'
את קופסת הטבק היפה שלו ...
מני אז חלפו שש עשרה שנה. פעמים שהם הרבה ופעמים
שהם קצת...

ועתה מה אומרת מילה זו לגביו ?

א ב א.

איבא. ותו לא אב אוהב ילדיו. וכוחה הכמוס של לטיפה
מאבא מי ישורנו ? מה זו לטיפונת ? החלקה על הפנים או על
הראש ותו לא. ברם ישאלו את ילדו של מרדכי זלמן ויבינו ...
מובטחני שיבינו...

*

הפעוט ישב על ברכיו ושיחק בקוביות צבעוניות שהביאה
סבתא (אם מרדכי זלמן) על כסא בסמוך לשולחן ישב מרדכי

זלמן למול אשתו ומרט שערו מזקנו הצעיר. שלח מבט לעבר בנו
וחייר.

- בעבר - אמרה היא - סברתי שהמצב הכספי יהיה טוב
מכעת. ברם נוכחתי לדעת שהיו אלו דמיונות.
- אני מעולם לא ניסיתי לחשוב כך. ידעתי שתהיה זו
אשלי'ה אוילית. תקוות סרק. וחזיון שדוף ונבוב.
- אינני מתאוננת. חלילה. ברם ידוע שבעל מנה רוצה
מאתיים.

- וכשאין מאתיים ?

- מסתפקים במנה. חה... חה... חה...
- מאז ומתמיד ידעתי שהשם פרנסה מבעית הוא ברם לא
חשתי זאת על בשרי. וזהו ממש רחיים בצוארו ויעסוק בתורה.
- "אין חכם כבעל הנסיון" - אמרה אשתו בחיור.
הוא שתק ומרט שיערה נוספת מזקנו. היא הביטה בעינים
מתחננות שיאמר דבר מה. שיוסיף עוד מספר מילים. הדממה לא
נתנה לה מנוח ומשפתח פיו רווח לה.

- אשוב בעוד שעה קלה. עלי להגיד את השיעור בישיבה.
הדלת נטרקה בחבטה ושוב נותרה היא והדממה...
כל כך טוב - ההרהר - להיות מקושרת לבן תורה. מעודד.
ומסיח דאגות ויורד עמוק ללבו של הזולת מבלי שהלה יצטרך
לשפוך לפניו את מועקת לבו. הוי. כמה טוב. הרי שותפה אני
ללימוד תורתו. ואיזה גן עדן מצפה ... שם בשמים מכינים לנו
מקום...

נגשה אל המטה לפוש קמעה. ומשהניחה ראשה על הכר.
פריצה בבכי של התרגשות. דמעות חמות ומלוחות ירדו באיטיות
על לחי'ה. ומשם נפלו על הכר. ונספגו עמוק בלבה. לבה של
אשת בן תורה...

*

רבות הן הדמעות :

דמעת תפנוקים - אין דעתם של בעלי המוסר נוחה הימנה.
דמעת צער - זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה.

ברם ישנן דמעות שכמותן אי אתה מוצא אלא אצל בני תורה או אצל נשותיהם. כלום לא מחומר אחד קרוצים הם. כזאת היתה הדמעה שנשרה מעיני'ה. לכאורה לא היתה נבדלת דמעתה במאומה מדמעותיהם של הסנדלרים. חייטים וכל שאר בעלי אומניות שבעיירה. אלא שדמעת בן תורה. בוכה ומתייפחת היא עמו. ואילו בן תורה גופו. בכה יבכה ארוכות ועוד ... עד מתי ? ...

*

משהגיע מרדכי זלמן לבית המדרש נוכח לדעת שהקדים לבוא במחצית השעה נתיישב על כסאו שב"מזרח" והחל לומד כשכל גופו מפליג בנענועים. קרני שמש חמימות פיזו להן על הכתלים. נגעו קלות בראשו ונעלמו להן. עננה לבנבנה חלפה חפזות בשמי התכלת ולא נראתה עוד. פתאום נזכר הוא בימי העבר.

- - - באותן לילות ארוכים חסרי השינה. כשהאישונים מבקשים מנוחה ומצוות לימוד תורה בעינה עומדת. נזכר בהתמדתו הרבה. ביגיעותיו העצומות שהתייגע בעת לימוד הגמרא ומפרשי'ה. את ההליכה מכתל אחד למישנהו אגב התעמקות קשה בסברא דקיקה את קושיותיו בשעור ראש הישיבה. את געגועיו לאמו ולעיירת מולדתו. ואת הכר הרטוב שבמיטתו כמעט בכל הלילות של ה"שנה הראשונה" בהיותו בישיבה...

זוכר אף הוא את אותן לילות בהן הי'ה לומד עד מחציתו של ליל אפלולי. ולאחר מכן עולה הי'ה על גג הישיבה. מביט על בתי העיירה השחוחים. כל העיירה ישנה במנוחה, ואילו הוא בן התורה פקועה היתה נשמתו. ומתייסרת עד מאוד.

שוב שלח מבטו לשמים המכוכבים שירבב ידיו כלפי מעלה כממתין לקבל דבר מה ופורץ בבכי ממושך כפעוט. דמעות נשרו מריסי עיניו. צרבו שטפו את פניו. בקול בכיני. נסער. ונכאב הי'ה אומר :

- רבש"ע בראת בני תורה מספרם מועט. אוהב אתה אותם

כי הם בניך עושי רצונך. זכיני להיות אחד מהם. יתום אני ואתה אבי יתומים. ענני אבי ענני. חוס על אמי שכל תפילותי'ה ובכיותי'ה עלי שאגדל לגאון בתורה. פתח לבי בתורתך. בתורתך שלך. בקשת ממני ללמוד תורה קצרה בינתי מהבין. רחקה דעתי מהשכיל. רחם עלי כרחם אב על בנו. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

קולו הי'ה מצליף על פני הלילה. והאופל היקה את קולו. מחצר סמוכה לישיבה נשמעה פעיית גדי. וקול צחוקם הפרוע של איכרים מבוסמים הרעיד את החשיכה.

שוב גועה הי'ה בבכי'ה ארוכה. ושוב היו מדומעות עיניו. ידיו עדיין משורבבות היו כלפי מעלה, רגליו קרטעו ברצפה. וכל גופו פירכס. הוא ריטט מבכי. צווח. נצטעק. התחנן יבב מרורות. לבבו נשבר בקרבו. וכל פניו נסוכות היו יגון ותוגה. כאבו גדול הי'ה מכל כאב באשר הוא. וזעקותיו הדהדו בשבילים וסימטאות מזדגזגים בעיירה.

איש לא יכול לזעוק זעקה כזאת. כפי שנזעקת מליבו של בן תורה על אי עלי'ה בלימוד.

איש לא יבין עד כמה נכסתפת נשמתו של בן תורה. להתעלות גבוה ועוד יותר גבוה מגבוה.

איש לא יבין כיצד ועל מה בוכה ומתייסרת נפשו של בן תורה. איש לא ישער בדמיונו עד כמה פועלת תפילה בכי או דמעה של בן תורה בשמים...

שוב הי'ה מצווח בגרון ניחר רווי בכי קולח.

- זכיני להיות בן תורה אני מרדכי זלמן בן ביילה להיות בן תורה...

באלם שסביבו הדהד קול בכיני וכאוב בין תורה, בין תורה.

דמעות חמות זלגו על חולצתו והוא אינו חש בכך. קול בכיו פולח רקיעי מרום. נשמות מעולמות עליונים נחפזות לשליחותן. ועדיין בן תורה מתלעלע בבכי'ה וקולו מחריד. מרעיד.

מכרסם. נוקב ומחלחל עמוק.

רק קולו של הד עמום כשאגת רשפים מקפיאת דם נשמע

מתרחק והולך ונבלע באפילה הלילית. בין תיררה. בין תיררה.

משהו גבוה יותר נאצל יותר. בין תיררה. בין תיררה...

ומשהנצה החמה נחפז הי'ה למקווה. כשהאלונטית תחת שחיו ירד. טבל. עלה. נסתפג באלונטית ומיהר לתפילת "ותיקין". ומשסיים תפילתו נתיישב ללמוד ברציפות. ולא הוציא ראשו מהגמרא ומפרשי'ה עד ששקעה החמה במערב. - - - פתאום נתנער מהירהוריו. ונזכר שבעוד זמן קצר עליו להגיד את השיעור לפני הבחורים. הרים ראשו וזקף גבינו עיניו לאי שם. החליק לטיפה על זקנו. שעה לבנבנה ביצבצה חצופות. הוא נצטחק ציחקוק זעיר ופלט חרישית :

וי לה לאחת שהלכה ולא שבה, היא ...

... הבחרות...

סוף

